

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ
ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA DEL
CARRER SANT DOMÈNEC DEL CALL, 12.
CIUTAT VELLA. (BARCELONA).

Codi MHCB: 180/05.

Dates de la intervenció: Del 31 de maig al 17 de juny del 2005.

DAMIÀ GRIÑÓ MÁRQUEZ

Mataró, setembre del 2005

ÍNDEX.

1. FITXA TÈCNICA.
2. SITUACIÓ DEL JACIMENT.
3. CONTEXT HISTÒRIC
4. METODOLOGIA.
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.
6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS.
7. CONCLUSIONS.
8. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES.
9. LLISTAT DE FOTOGRAFIES.
10. BIBLIOGRAFIA.

ANNEX 1.

- PLANIMETRIA.

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer Sant Domènec del Call, 12.
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella. Barcelona.
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431043.86 Y: 4582123.78 Z: 12.51 m snm.
CONTEXT	Zona urbana.
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre.
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació.
DATES D'INTERVENCIÓ	31 de maig al 17 de juny del 2005.
PROMOTOR	Fecsa Endesa.
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Damià Griñó Màrquez.

2. SITUACIÓ DEL JACIMENT.

El seguiment arqueològic que s'ha efectuat, i del qual presentem la memòria, s'ha portat a terme al nucli antic de Barcelona, concretament al Districte de Ciutat Vella, en un indret amb terrenys quaternaris.

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. CONTETX HISTÒRIC

La zona on avui es situa el carrer de Sant Domènec del Call, va formar part del que coneixem com la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* que es va fundar *ex-novo*, com altres ciutats a la península, entre els anys 15 i 5 aC, en el marc de la reorganització territorial de *Hispania* després de les guerres càntabres.

Barcino es situa en un petit turó de només 12 metres d'alçada proper al mar. La forma d'aquest turó va ser determinant alhora d'edificar una ciutat que presenta una superfície de 12,5 hectàrees dins un perímetre emmurallat d'uns 1.270 m. Ara bé la zona que ens ocupa, va adquirir un protagonisme addicional ja que esdevingué un barri jueu.

Dels edificis que es localitzaven en el quadrant nord occidental entre els segles VIII i XI, on es situa aquesta rasa, se'n sap ben poca cosa. No és fins el segle XI que trobem una referència documental que parla d'un carrer on hi vivien els jueus. No es pot afirmar amb aquesta referència que existís un barri jueu, però sí que a la zona ja hi havia una tradició de població jueva. De fet hi ha referències a jueus de Barcelona en el segle IX, però no se sap si constituïen comunitat.

És ja a finals del segle XII quan el barri jueu de Barcelona ja té uns límits més definits: carrer del Call, el de Sant Honorat, el de Sant Sever - Baixada de Sant Eulàlia i el delimitat per la muralla romana, que tenia un carrer interior anomenat de Sant Ramon del Call; aquests serien els límits del que s'anomenà Call Major. El Call Major es tancava per dues portes: una situada en el carrer Sant Honorat i orientada cap a l'actual plaça de Sant Jaume i l'altra situada sota el Castell Nou (fortificació de l'antiga porta occidental del recinte emmurallat de la ciutat romana). Els jueus de Barcelona es dediquen principalment a dur a terme tasques en nom del rei, de qui depenen directament. Entre aquestes tasques es troba documentat, durant el segle XI, la fabricació dels mancusos d'or per al comte. Però l'encàrrec més important era

la recaptació d'impostos. El rei utilitza el mecanisme d'una comunitat ben organitzada en una *aljama*, per estalviar-se temps, diners i funcionaris.

El funcionament de la comunitat hebrea entre els segles XI i XIV sempre fou de dependència directa dels reis. Sembla que els primers jueus que formen una comunitat a la Barcelona del segle XII eren rics, procedents de col·lectius hebreus de poblacions de cultura àrab, com Osca, Saragossa i ciutats mediterrànies properes. Durant el segle XII i fins a la meitat del segle XIII hi varen haver diversos batlles de Barcelona d'origen hebreu, a aquests se'ls anomenava "prínceps". La comunitat jueva estava dirigida per una aristocràcia benestant, que basava el seu poder en les inversions de rendes agràries i drets emfitèutics i que durant el segon quart del segle XIII perd el seu poder, dins i fora de la comunitat jueva, a favor d'una nova classe social que basa el seu poder en el préstec a interès i el tràfic de diner. Jaume I confia plenament en la nova classe social i l'enforteix promocionant-la i proveint-la d'autoritat per a resoldre problemes entre els jueus, de fet es crea la comunitat jueva de Barcelona com una entitat de dret públic. Econòmicament, però, no hi va haver un canvi substancial respecte a l'anterior situació. És a mitjans d'aquest segle que es crea el nou call, anomenat Call Menor, consistent en un sol carrer amb dos portals, un sota el Castell Nou que donava al carrer Avinyó i l'altre a ponent a l'alçada del carrer Rouric.

L'edifici més important del call era la sinagoga, situada al carrer de Sant Domènec del Call i documentada ja al 1267. Altres sinagogues foren construïdes en el call, però es troben documentades en el segle XIV, a excepció de la fundada el 1263 en el call menor. L'*aljama* de Barcelona sembla que no va tenir mai un lloc o local fix per a les reunions del Consell i dels secretaris, l'any 1351 tenien un pis llogat per aquesta finalitat. En quant al lloc d'enterrament dels jueus, és prou coneguda la zona situada darrera o sobre Miramar al turó de Montjuïc.

Antecedents arqueològics:

Així com d'altres quadrants de la ciutat romana han estat més intensament excavats, d'aquest sector de la ciutat, fins ara, no teníem gaires notícies arqueològiques, les intervencions realitzades en aquesta zona són escasses i parcials o estan més localitzades a redós de la muralla.

Pot ser la intervenció arqueològica més significativa i que més resultats ha donat ha estat la realitzada al carrer Avinyó15, Pou Dolç 4 (2003-2004) , dirigida per la arqueòloga Adriana Vilardell, ATICS S.L. es tracta d'una part d'una *domus* romana i la seva importància sota el meu punt de vista, ve donada per l'espectacularitat de les restes, (Mosaics, Opus Sectile, Pintures murals, etc..) així com la informació estructural i planimètrica que ens pot donar aquesta intervenció de la mateixa organització urbanística de la ciutat de *Barcino*, com la localització d'un tram de muralla romana, el carrer que separava la muralla de les cases *intervalum*, i una part d'una casa senyorial, si ens basem en la espectacularitat de les mateixes restes.

La següent intervenció arqueològica que cal destacar, fou la realitzada al carrer Sant Honorat 14 (2002-2003), dirigida per Iñaki Moreno i Francesc Florensa ATICS SL. En aquesta intervenció arqueològica es va localitzar una part d'una *domus* romana del segle IV d C. Amb una sèrie d'habitacions, una part de tabernes, i un pati central amb un passadís. També es varen localitzar restes més antigues, atribuïbles a època fundacional, com un parell de murs, un dels quals aprofitat per la mateixa *domus* del segle IV d C i un pou que la seva amortització donava material del segle I-II d C. És pot especular amb aquestes restes fundacionals ja que es creu que el fòrum de la ciutat podria estar situat en la zona on es va realitzar la intervenció arqueològica de Sant Honorat 14. Però són especulacions no contrastades arqueològicament ja que no es tenen indicis fiables per relacionar-les amb el fòrum de *Barcino*.

La forma i situació del fòrum de la *Barcino* romana no s'ha pogut constatar arqueològicament, tot i que hipotèticament el situen paral·lel al *cardo maximus*, des del carrer Paradís, on es troba el temple, passant per sota de l'actual Palau de la Generalitat i fins arribar al carrer Sant Domènec del Call.

Un altre referent el podem trobar amb el conjunt d'intervencions arqueològiques realitzades a la Plaça de Sant Miquel. Aquestes intervencions arqueològiques varen començar al segle XIX amb intervencions relacionades amb l'enderroc de l'església de Sant Miquel, on es va recuperar un mosaic i on es creia que estaven situades unes termes romanes. Posteriorment a la primera meitat del segle XX Serra Ràfols, en la mateixa plaça va localitzar part de dues *domus* separades per un carrer. La següent referència d'intervenció arqueològica fou a finals dels anys 80, on es va realitzar una intervenció dirigida per Maria Raya i Beitriu Miró, amb la motivació urbanística de construir un "Parking soterrani" , posteriorment es va desestimar el projecte, degut a la importància de les restes i la necessitat d'excavar-les abans metòdicament.

4. METODOLOGIA.

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E. C Harris i per A. Carandini (Harris; 1975, 1977, 1979); (Carandini 1977, 1981).

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona, realitzant-se plantes parcials acotades en tots els nivells físics extrets i la documentació fotogràfica pertinent.

Paral·lelament a aquesta tasca s'ha configurat la documentació planimètrica general (escala 1:20), topogràfica i fotogràfica del jaciment. El material arqueològic recuperat, si s'escau, s'ha de codificar segons els següents criteris, **180** (número de la intervenció arqueològica) – **05** (any del permís) – **nº de UE** (Unitat Estratigràfica) – **Nº inventari** (Número de diferenciació de les peces més significatives).

Les cotes han estat establertes en metres sobre el nivell del mar (m s n m). En aquest cas com el resultat del seguiment arqueològic ha estat negatiu s'ha escollit una cota del carrer Sant Domènec del Call a l'alçada del número 12. (Mirar apartat de Fitxa Tècnica).

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran de la necessitat de l'empresa FECSA ENDESA de realitzar una estesa de cable elèctric subterrani de mitja tensió (núm. d'obra: 129408). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de portar a terme una intervenció arqueològica preventiva.

El control arqueològic de l'actuació es va encarregar a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòleg Damià Griñó Márquez n'assumí la direcció tècnica. Els treballs de control es van dur a terme sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs d'estesa de cable fou realitzada per l'empresa ESPELSA.

Amb el seguiment arqueològic es pretenia, d'una banda, localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, i, de l'altra banda, i relacionat amb la primera, obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat. En aquest sentit s'ha de tenir en compte que el lloc que ens ocupa té interès històric i arqueològic.

6. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS

Els treballs de millora de la xarxa elèctrica es redueixen a una rasa de 8 metres aproximadament situada a l'alçada del numero 12 del carrer de sant Domènec del Call.

No es documenta cap tipus de resta arqueològica. Els resultats del seguiment arqueològic ha estat totalment negatiu.

Tenim tres estrats diferenciats **UE 1000**, **UE 1001** i **UE 1002**:

UE 1000: Fa referència al paviment actual del carrer.

UE 1001: Fa referència a la preparació del paviment del carrer, de formigó.

UE 1002: Estrat de rebliment de la rasa, constituït per sauló.

8. CONCLUSIONS.

Encara que aquesta zona de Barcelona es poden trobar restes arqueològiques a cotes relativament altes, en aquest cas no s'ha documentat cap mena de resta arqueològica. Aquesta circumstància ve donada per la situació de la rasa. Aquesta rasa es va realitzar per damunt d'una altra rasa anterior que també allotjava cablejat elèctric, i aquesta segona rasa estava destinada a reforçar el cablejat inicial, cosa que ens ha determinat negativament la presència de restes arqueològiques, ja que no trobem estratigrafia fiable, simplement un reblliment de sauló de la rasa antiga i els propis cables elèctrics.

Així doncs, caldrà esperar futures intervencions que ens donin resultats positius des del punt de vista arqueològic, per tal de poder conèixer millor la història de de Barcelona.

9. FITXES D'UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES.

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 1000
Sector:	Ambit:	Cronologia: segle XX	Afectació:	
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÓ :				
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	1001	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 1001
Sector:	Ambit:	Cronologia: segle XX	Afectació:	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÓ :	Preparació de formigó.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	1002	Es cobert per	1000
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE 1002
Sector:	Ambit:	Cronologia: segle XX	Afectació:	
DEFINICIÓ :	Estrat.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per sauló estèril.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	1001
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

10. LLISTAT DE FOTOGRAFIES.

1. Operari retirant sauló de la rasa.

2. Rasa per la millora de la xarxa elèctrica.

11. BIBLIOGRAFIA.

ALBERCH I FUGUERAS i altres (1999). *Els barris de Barcelona. Vol I. Ciutat vella i l'Eixample*. Enciclopèdia Catalana . Barcelona.

CIRICI, A. (1971): *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona.

DDAA. (1982): Gran geografia comarcal de Catalunya. Introducció. Barcelona, Baix Llobregat. *Enciclopèdia Catalana* . Barcelona.

DDAA. (1992): La ciutat consolidada (segles XIV-XV). *Història de Barcelona*. Vol III. Barcelona.

DE PALOL I SALELLAS,P. , PLADEVALL I FONT, A. I altres (1999). *Catalunya Romànica, Del Romà al Romànic*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. (1972): *Barcelona i la seva història*. Vol I. Barcelona.

FABRE, J., HUERTAS, J. (1977): *Tots els barris de Barcelona. l'Eixample i la Barcelona Vella*. Volum V. Edicions 62. Barcelona.

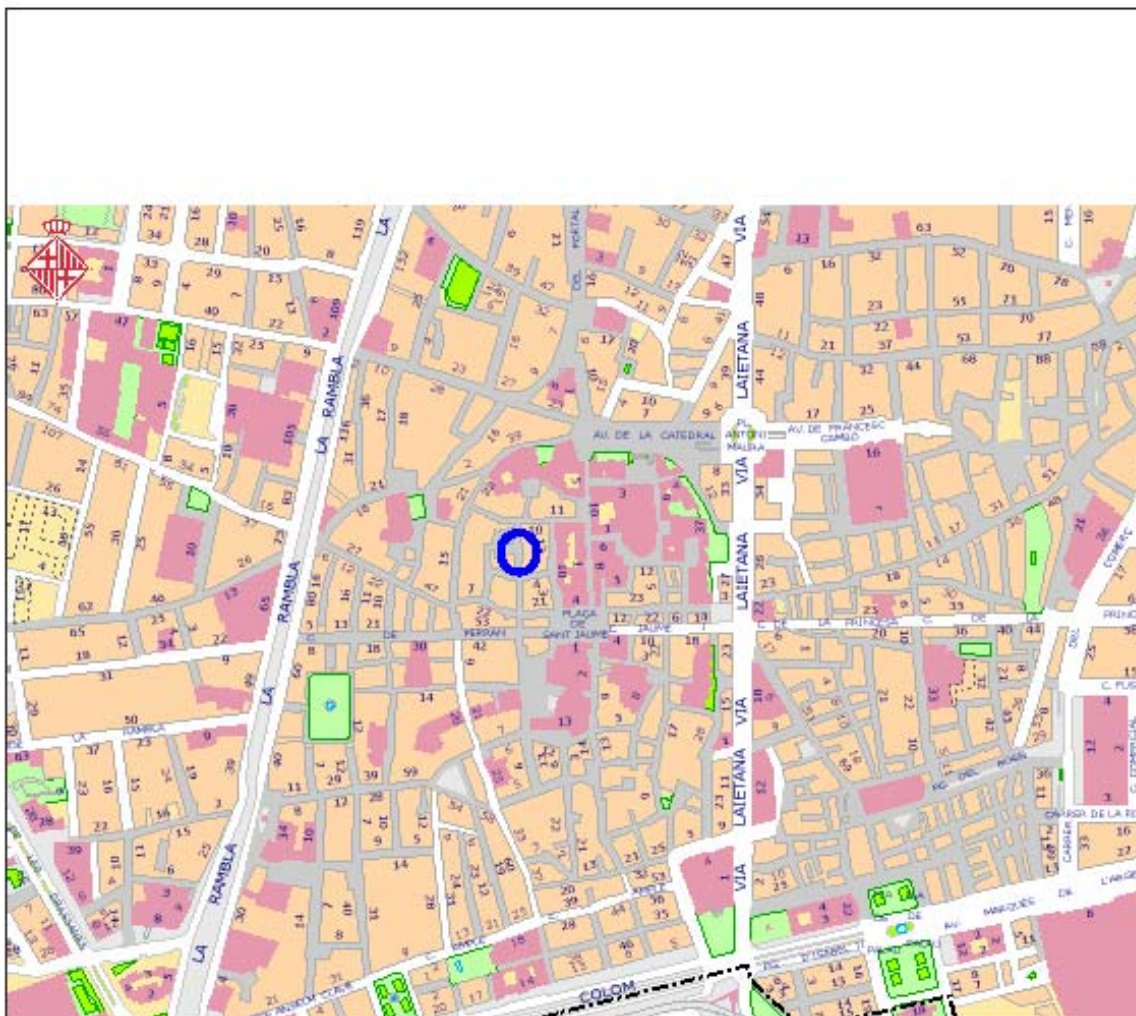
GARCIA PETIT, LI., MIRET i MESTRE, J., MIRÓ i ALAIX, M.T., RIBÉ i MONGE, G.(2002): *Diccionari d'arqueologia*. Ed. Termcat. Barcelona.

HARRIS, E.C (1979).:" *Principios de estratigrafía arqueológica*". Editorial crítica. Barcelona.

ANNEX 1.

- **PLANIMETRIA.**

PLANOL DE SITUACIÓ.

